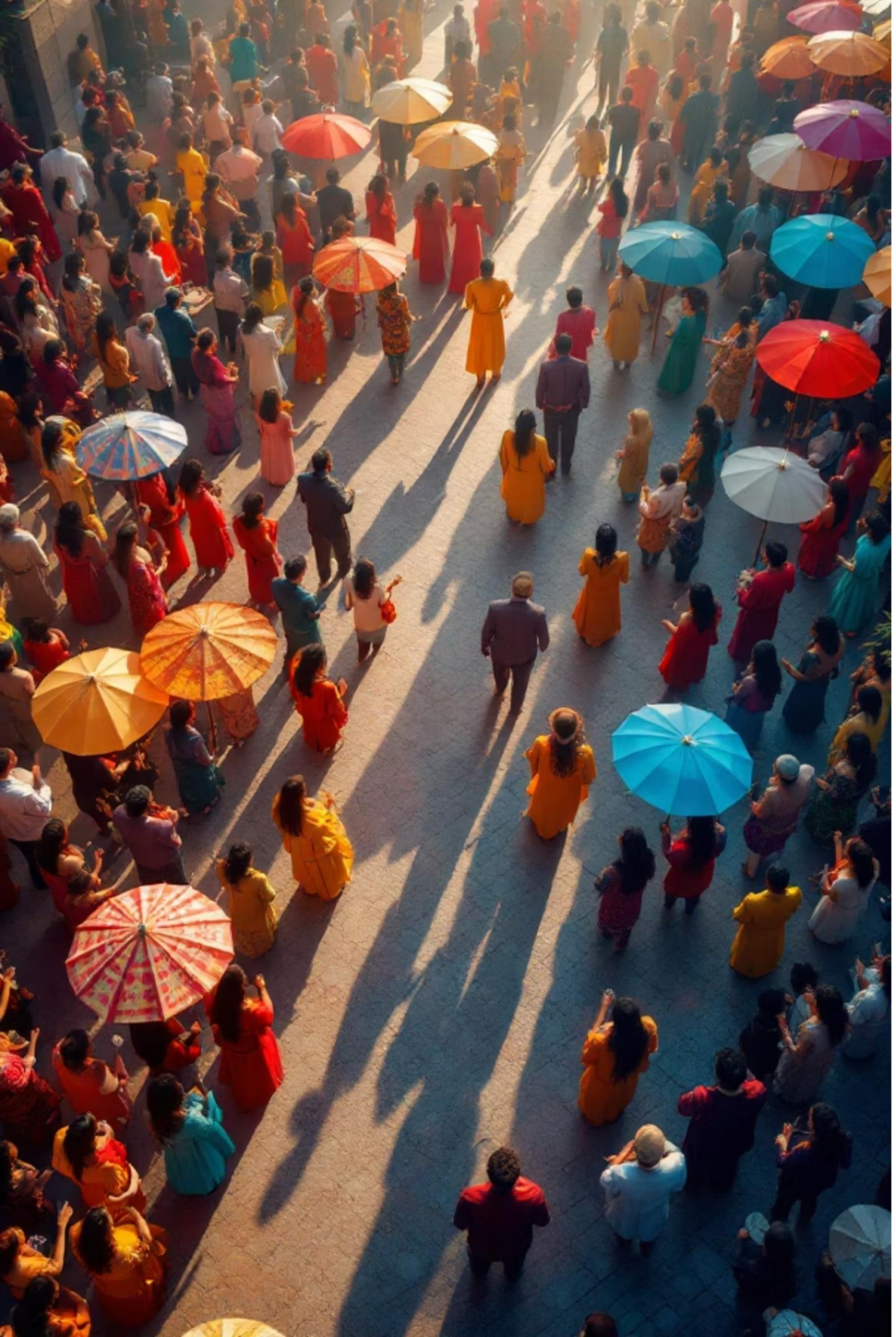

Дәріс 6.
Қазіргі ғылымдағы этнос және этникалықтың мәні

Дәріскер: т.ғ.к., доцент Қ.Б. Баудиярова

Дәріс мақсаты

Негізгі мақсат

Этностың теориялық негіздерін түсіндіру, этникалық құбылыстардың табиғатын ғылыми тұрғыдан ашып көрсету және қазіргі қоғамдағы рөлін бағалау.

Оқу нәтижелері

- Этнос ұғымын анықтай білу
- Этникалық процестерді талдай алу
- Қазақстан контекстінде қолдана білу

ЖОСПАР

Дәріс жоспары

01

Этнос ұғымына кіріспе

Анықтамалар, тарихи тұрғыдан қалыптасуы

02

Этникалық категориялар

Этникалық топтар, ұлттар, халықтар

03

Этногенез және қалыптасу

Этникалық процестердің механизмдері

04

Этникалық сәйкестік

Қазіргі қоғамдағы рөлі мен маңызы

05

Этникалық қатынастар

Конфликтілерді шешу жолдары

06

Қазақстан контексті

Ұлттық ерекшеліктер мен мәселелер

07

Жаңа үрдістер

Қазіргі әлемдегі этникалық процестер

08

Қорытынды

Зерттеулердің болашағы мен маңыздылығы

Этнос ұғымына кіріспе

Этнос дегеніміз не?

Этнос - ортақ тіл, мәдениет, тарихи жады және өзіндік санаға ие адамдар тобы. Бұл ұғым XIX ғасырдың соңында ғылыми айналымға енді.

> Л.Н. Гумилев бойынша: этнос - табиғи-тарихи дене, белгілі бір ландшафтта қалыптасатын жүйе.

Негізгі белгілері

- Ортақ шығу тегі мен тарих
- Бірыңғай тіл немесе диалект
- Мәдени дәстүрлер мен салт-дәстүрлер
- Өзіндік этникалық сана

Этникалық категориялар: топтар және ұлттар

Этникалық топ

Ортақ мәдениет, тіл және шығу тегімен біріккен адамдар тобы. Мемлекеттік шекараға тәуелсіз.

Ұлт

Белгілі бір мемлекет аумағында тұратын, ортақ саяси санаға ие этникалық қауымдастық.

Халық

Белгілі бір аумақта тұратын барлық этникалық топтардың жиынтығы. Көпұлтты қоғамдарда қолданылады.

Этникалық азшылық

Басым халық арасында тұратын, саны жағынан аз, бірақ өз мәдениетін сақтайтын топ.

Бұл категориялар бір-бірімен тығыз байланысты, бірақ әрқайсысының ғылыми анықтамасы мен қолданыс аясы ерекше.

Этногенез және этникалық қалыптасу процестері

Этногенез теориялары

- **Примордиализм:** этнос — табиғи, туа біткен құбылыс
- **Конструктивизм:** этникалық сәйкестік — әлеуметтік конструкция
- **Инструментализм:** этнос — саяси-экономикалық мүдделер құралы

Л.Н. Гумилевтің **пассионарлық теориясы** этногенезді биосфералық энергиямен байланыстырады. Этнос белсенділік циклін басынан өткізеді: туу → өрлеу → гүлдену → тоқырау → жойылу.

Этникалық сәйкестік және оның қазіргі қоғамдағы рөлі

Жеке сәйкестік

Адамның өзін белгілі бір этносқа жатқызуы — тіл, дін, дәстүр арқылы қалыптасады.

Ұжымдық сәйкестік

Топтық «біз» сезімі, ортақ тарихи жады мен мәдени символдар негізінде нығаяды.

Глобалдану әсері

Жаһандану жағдайында этникалық сәйкестік күшейеді — адамдар өз тамырына қайта оралады.

Этникалық қатынастар және конфликтілерді шешу жолдары

Конфликтілердің себептері

- Ресурстар үшін бәсекелестік
- Тарихи реніштер мен жады
- Саяси манипуляциялар
- Мәдени төзімсіздік

Шешу жолдары

→ **Диалог** — этникааралық келіссөздер мен форумдар

→ **Заңнама** — азшылықтардың құқығын қорғау

→ **Білім** — толеранттылықты насихаттау

Қазақстан контекстіндегі этнос және этникалық мәселелер

Қазақстанның этникалық құрамы

Қазақстан — **130-дан астам этнос** тұратын көпұлтты мемлекет. Қазақтар халықтың 70%-ын құрайды, орыстар, өзбектер, украиндар, ұйғырлар және басқа топтар да тұрады.

Негізгі мәселелер

- Тіл саясаты: қазақ тілін мемлекеттік тіл ретінде нығайту
- Оралмандар мәселесі: шетелден келген қандастарды бейімдеу
- Этникааралық татулық: Ассамблея халқы институтының рөлі

Жаңа үрдістер және қорытынды

Цифрлық этникалық кеңістік

Интернет арқылы диаспоралар өз мәдениетін сақтайды, жаңа виртуалды этникалық қауымдастықтар пайда болады.

Гибридті сәйкестік

Жастар бірнеше этникалық сәйкестікті біріктіреді — бұл жаһандану дәуірінің ерекшелігі.

Зерттеулердің болашағы

Этникалық зерттеулер генетика, цифрлық гуманитарлық ғылымдармен бірігіп, жаңа деңгейге көтерілуде.

Этнос тірі, динамикалық жүйе. Оны түсіну бейбітшілік, татулық және дамуға жол ашады.